

Informatiebuletin van de
AWN - Nederlandse Archeologievereniging -
afdeling Zeeland & West-Brabant
september 2023

Zuidwesterheem

jaargang 35
nummer 114

INHOUD:

Slibversierde 17e eeuwse aardewerk kommen uit Sluis	03
Lezing metaaldetectie	12
Spelen en Spijzen op Terra Maris 2023	15
Zonnig zoutzieden	17
Kopij Zuidwesterheem	21
Colofon	23

*Foto's omslag en hieronder: Niek Beeke (Terra Maris, Oostkapelle)..
Foto's zonder bronvermelding: Niek Beeke.*

Slibversierde 17e eeuwse aardewerk kommen uit Sluis

In juni dit jaar verscheen het rapport *De hand van de decorateur*, geschreven door Sjek Venhuis. Dit rapport is gemaakt in opdracht van het provinciebestuur van Noord-Holland en de tekstredactie is van TGV teksten en presentatie uit Leiden.

Aanleiding voor het boek is de schenking door de schrijver van 150 stuks slibversierde kommen, schotels en vuurklokken uit de periode 1550-1670. Deze, door Venhuis zelf geres taureerde voorwerpen, zijn ondergebracht in het Noord-Hollands archeologisch depot in Castricum, genaamd het Huis van Hilde. Venhuis deed jarenlang veel onderzoek naar dit aardewerk, hetgeen resulteerde in de publicatie *Hoorn des Overvloeds* in 1997, die hij samen met Hans van Gangelen en Peter Kersloot schreef. Nu, 25 jaar ná deze uitgave, is er veel meer onderzoeksmateriaal beschikbaar gekomen en door de diverse afbeeldingen en decoraties met elkaar te vergelijken is meer van de makers van het versierde aardewerk bekend geworden. Het boek zal dan ook een uitstekend hulpmiddel zijn voor toekomstige onderzoekers om de herkomst van dergelijke objecten te bepalen. Evenals de uitgave *Hoorn des Overvloeds* ligt de nadruk van de inhoud van het boek op Noord-Holland

waar, naar men aanneemt, de grootste productie heeft plaats gevonden. Inmiddels is het duidelijk dat ook in andere delen van Nederland zoals Leiden en Gouda dit aardewerk, inmiddels Hollands slibaardewerk genoemd, geproduceerd is. Het boek is een mooie aanleiding om wat vondstmateriaal dat in een tuin, gelegen in het centrum van Sluis, is aangetroffen nader te bekijken. Op die locatie zijn al eerder bewoningssporen aangetroffen uit de tweede helft van de 14de eeuw.

In een beerput, waarvan de inhoud in de eerste helft van de zeventiende eeuw te dateren is, werden vijf reconstrueerbare voorwerpen aangetroffen waaronder een papkom en een grote kom van slibversierd roodbakkend aardewerk. (* Over de beerput, waarvan het metselwerk iets heel bijzonders bevatte, meer in de volgende ZWH) De andere voorwerpen waren een steengoedkan, een grape (kookpot) van roodbakkend aardewerk en een schotel van Delfts aardewerk met Chinese motieven. (afb. 1) Ook een kleine hoeveelheid dierlijke botresten van rund, varken en schaap met daarnaast een onderkaak van een jonge kat, een bovensnavel van een eend en een drietal vissenbotjes van stekelrog en schelvis werd verzameld. De determinatie van de botresten gebeurde door Frits Laarman, archeozoöloog bij de RCE in Amersfoort. Er zijn volgens hem geen conclusies te trekken op grond van zo weinig materiaal, maar huisslacht lijkt op grond van het gevonden slachtafval nog te hebben plaatsgevonden.

Afb. 1. Verzamelvondst uit beerput in tuin in Sluis uit de eerste helft 17de eeuw. Kom en papkom in slibaardewerk, steengoedkan en bord in Delfts aardewerk met Chinese motieven. Foto: Henk Hendrikse.

De aangetroffen soorten wijzen op een normaal huishouden, want luxe soorten ontbreken en aanwijzingen voor echte armoede, zoals opgekookte botten of vissenkoppen, zijn niet aangetroffen.

Een derde kom, misschien wel de interessantste van de drie, werd aangetroffen tijdens de aanleg van een uit-

bouw van de woning, maar daarover later in dit artikel. Hoewel de slibversierde kommen niet geheel compleet waren, was er meer dan genoeg bewaard van gebleven om deze te restaureren. De in de zestiende- en zeventiende eeuw populaire slibversieringstechniek was overigens geen uitvinding van één of meerdere pot-

Afb. 2. Voetschaal van roodbakend aardewerk met gele slib en loodglazuur. In sgraffito de tekst IHS (Jesus) en MA (Maria) met daartussen een lelie (symbool van de reinheid van Maria). Diam. 22 cm, hoogte 6,0 cm. Dat. circa 1400. Part. collectie. Foto: Henk Hendrikse.

tenbakkers in het Noord-Hollandse. Al in de late middeleeuwen werden in diverse steden in Vlaanderen zoals Brugge, Gent en Mechelen allerlei gebruiksvoorwerpen gedecoreerd met verschillende motieven, die zowel opgebracht (slib) als ingekrast (sgraffito) werden. Bij de laatste techniek werd een opgebrachte engobe deels weggekrast waardoor afbeeldingen en/of teksten duidelijk zichtbaar werden

zoals hier op de getoonde voetschotel. (afb.2). Door de sterke economische achteruitgang van Vlaanderen in de 16de eeuw, gevolgd door een langdurige oorlog, trokken zeer veel ambachtslieden naar de Noordelijke Nederlanden. De mogelijkheid dat daar ook Vlaamse pottenbakkers bij waren mogen we niet uitsluiten. Bekend zijn in ieder geval namen van Antwerpse majolicabakkers die vanaf het eind van de 16de eeuw in Middelburg o.a.

tegels produceerden. Ook enkele uit Italië afkomstige glasblazers, die eerst in Antwerpen gevestigd waren, verplaatsten hun werkzaamheden naar Middelburg en daarna naar andere steden in de Noordelijke Nederlanden.

Terug naar de aangetroffen kommen. De kleinste, een papkom van roodbakkerd aardewerk, heeft een doorsnede van 15,5 cm bij een hoogte van 8,0 cm. De kom staat op een standring en heeft twee horizontale oren. Zowel de binnen- als de buitenrand is gedecoreerd met schuin geplaatste streepjes in slibwerk. De binnenzijde is geheel gevuld met een bloem, mogelijk een anjer, eveneens in slibwerk. (afb. 3)

Hetzelfde bloemdecor komt voor op een papkom gevonden in Middelburg die is afgebeeld in de nieuwe publicatie *De hand van de decorateur* (afb. 7.19). De tweede kom uit Sluis is eveneens van roodbakkerd aardewerk en slibversierd. Ook hier heeft de rand in- en uitwendig een decor met schuingeplaatste streepjes. Net als de kleine kom is de binnenzijde geheel gedecoreerd, in dit geval met een duif, waarbij aan weerszijden als vulling een bloem is geplaatst die zeer sterke overeenkomsten vertoont met de bloem in de kleine kom. Ook hier is op de onderzijde van de bloem een weinig koperoxide gebruikt. Ook het lichaam van de duif is door de koperoxide groen gekleurd. De grote kom is 24,0 cm in doorsnede met een hoogte van 11,0 cm. Ook deze kom heeft een standring en twee horizon-

Afb.3. Papkom van roodbakkerd aardewerk met slibdecor in de vorm van een bloem. Loodglazuur met sporen van koperoxide. Diam. 15,5 cm, hoogte 8,0 cm. Standring en twee horizontaal geplaatste oren. Binnen- en buitenrand gedecoreerd met schuin geplaatste streepjes in slibwerk. Dat. 1625-1640. Part. collectie. Foto: Henk Hendrikse.

taal geplaatste oren. Gezien het decor kan het niet anders zijn dan dat deze kommen door dezelfde pottenbakker c.q. decorateur vervaardigd zijn, mogelijk zelfs in dezelfde periode. (afb. 4)

In het boek *De hand van de decorateur* wordt deze categorie kommen toegeschreven aan een producent uit Amsterdam. De hierboven vermelde kom nr. 7.19 is

*Afb. 4. Kom van roodbakkerend aarde-
werk met slibdecor, loodglazuur en
sporen van koperoxide. Rand in- en
uitwendig met schuingeplaatste
streepjes. Binnenzijde afbeelding duif
met aan weerszijden een bloem.
Onderzijde, bloem en duif koperoxide
groen. Diam. 24,0 cm, hoogte 11,0
cm. Standring en twee horizontaal
geplaatste oren. Dat. 1625-1640.
Part. collectie. Foto: Henk Hendrikse.*

gevonden in Middelburg en de twee andere in Sluis. Een tweede kom uit Middelburg, met de afbeelding van een hert geflankeerd door een bloem, is afkomstig uit de opgraving in de Korte Giststraat in 1981. De diam. bedraagt 15,2 cm, de hoogte 7,0 cm. Ook deze kom staat op een standring en heeft twee horizontaal bevestigde oren. Ook hier zijn de afbeeldingen incidenteel met koperoxide bewerkt.

*Afb.5. Kom van roodbakkerend aarde-
werk met slibdecor, loodglazuur en
sporen van koperoxide. Binnenzijde:
afbeelding van een hert geflankeerd
door een bloem. Standring en twee
horizontaal geplaatste oren. Diam.
15,2 cm, hoogte 7,0 cm. De kom is
afkomstig uit de opgraving Korte
Giststraat in Middelburg, 1981. Dat.
1625-1640. Collectie: Erfgoed
Zeeland, inv. nr. 811-3. Foto: Henk
Hendrikse.*

Gezien de sterke overeenkomsten tussen deze kommen, o.a. van de afgebeelde bloemen, gaat het hier ongetwijfeld om voorwerpen uit hetzelfde atelier dat produceerde in de eerste helft van de 17de eeuw. (afb. 5) Gezien de vindplaatsen kan eerder aan een productieplaats gedacht

worden die dichter bij Zeeland lag dan Amsterdam. Helaas is er van dit type aardewerk maar sporadisch pottenbakkersafval bekend, zodat toeschrijving aan een productieplaats momenteel niet mogelijk is.

Geheel anders van uitvoering is een eveneens slibversierde kom uit dezelfde tuin in Sluis, maar uit een ander vondstcomplex dan de kommen op afbeelding 3 en 4. Het materiaal dat uit een kuil onder het aan te leggen terras verzameld kon worden bestaat uit fragmenten van majolica borden met dambordmotief, enig steengoed en het nodige roodbakend aardewerk. De slibversierde kom is, gezien het formaat, een papkom te noemen. De diam. is 15,0 cm bij een hoogte van 7,0 cm. Aan de binnenzijde is een bloem in de kleuren geel/groen afgebeeld, die we met een beetje fantasie een dahlia zouden kunnen noemen. De binnenrand is geheel met slib gedecoreerd en bevat de tekst: INT JAER ONS HEEREN 1603. Op de buitenrand is met slib een herhalend motief van rondgaande boogjes aangebracht. De kom is gerestaureerd; er ontbrak zo weinig aan materiaal dat de tekst vrijwel geheel bewaard bleef, evenals het jaartal. (afb. 6).

Het jaartal 1603 is voor de stad Sluis een bijzonder jaar. We zitten dan midden in de 80-jarige oorlog en sinds 1587 was Sluis, door de verovering van de troepen van Alexander Farnese, hertog van Parma, in Spaanse handen. In het bij iedereen

Afb. 6. Kom van roodbakend aardewerk met slib slibdecor, loodglazuur en sporen van koperoxide. Op de binnenzijde een bloem in de kleuren geel/groen. Op de binnenrand de tekst: INT JAER ONS HEEREN 1603. Buitenrand met een wederkerend motief van rondgaande boogjes. Diam. 15,0 cm, hoogte 7,0 cm. Part. collectie. Foto: Henk Hendrikse.

bekende jaar 1600 werd Prins Maurits, bevelvoerder van de Staatse troepen, door de Staten-Generaal opgedragen om de Spaanse stellingen rond Oostende te vernietigen en tevens het roversnest Duinkerken met de grond gelijk te maken. Hoewel Maurits weinig trek had in deze opdracht voerde hij hem toch uit, maar de veldtocht mondde uit in een

Afb.7a. Penning, vz. afbeelding van de stad Sluis, met links het kasteel, midden de St. Janskerk en rechts het Belfort. Onderaan de troepenmacht van Prins Maurits tijdens de belegering, 1604. Tekst: TRAXIT.DUXIT.DEDIT = Hij (God) heeft ons getrokken, geleid en gegeven (de stad). Diam. 3,0 cm. Zilver. Part. collectie. Foto: Henk Hendrikse.

gevecht met de troepen van Albertus van Oostenrijk bij Nieuwpoort, met het bekende resultaat. Op 26 mei

1603 werd bij Sluis een zee strijd uitgevochten tussen acht galeien, bemand door Turkse slaven, en vier

Afb.7b. Penning, kz. Afbeelding gekroond wapen van Zeeland tussen tekst: CALC. CAM. RAT. OR. ZEL. = Legpenning van de Rekenkamer der Staten van Zeeland. Randschrift: burcht Middelburg, BEATVS. POPVLVS. CVIVS. ADIVTOR. DEVS. = Gelukkig het volk wiens Helper God is. Part. collectie. Foto: Henk Hendrikse.

fregatten onder leiding van de Spaanse bevelhebber Frederico Spinola en een viertal Zeeuwse schepen waaronder twee galeien. De

Zeeuwse schepen stonden onder bevel van de viceadmiraal Joost de Moor. Tijdens dit treffen werd o.a. de Spaanse bevelvoerder gedood en

Joost de Moor zwaargewond. De Spaanse schepen trokken zich met zware verliezen terug in de haven van Sluis nadat zij constateerden dat er vanuit Vlissingen versterking voor de Zeeuwen onderweg was. In mei 1604 kreeg Prins Maurits opnieuw de opdracht van de Staten-Generaal om naar Vlaanderen te gaan, dit keer om de stad Sluis te heroveren. De veldtocht ging via IJzendijke, Oostburg en Aardenburg naar Sluis waar Prins Maurits zich eerst verschanste met loopgraven rond de haven en daarna de stad insloot. Het beleg van de stad duurde tot 20 augustus, waarna de Spanjaarden bij gebrek aan voedsel zich overgaven en met 3 à 4000 man en 1000 slaven, voor het grootste deel bestaande uit Turken, de stad verlieten. Prins Maurits trok met zijn troepen de onbeschadigde stad binnen waar inmiddels een zeer ernstige hongersnood heerste. Alles wat ook maar enigszins eetbaar was door de bevolking en de bezetting van Sluis opgegeten. Sluis bleef vanaf 1604 in Staatse handen en werd garnizoensstad met een gouverneur op het kasteel en een troepenmacht ter verdediging. Zowel van de gebeurtenissen in 1603 als van de verovering van de stad in 1604 is als aandenken een aantal kleine penningen in messing en zilver geslagen. (afb. 7a en b). De Staten-Generaal beloonden degenen die zich het meest verdienstelijk hadden gemaakt met een grote gouden of zilveren penning.

Het is mogelijk dat de tekst en het jaartal 1603 op de papkom verband houden met de gevechtshandelingen rondom de stad Sluis en de uiteindelijke overwinning op de Spanjaarden. De productie van dit type aardewerk ligt dan in dezelfde orde als het slaan van herdenkingspenningen in messing, zilver en goud. Al vanaf de 16de eeuw, maar zeker gedurende de 80-jarige oorlog, waren penningen een bekend propagandamiddel om overwinningen op de vijand in metaal vast te leggen. Het is dus mogelijk dat we deze kom als een keramische uiting van overwinningstriomfen moeten zien.

LITERATUUR

Meesters, P., (ca. 1830). De geschiedenis van Sluis. Uitgeverij H. Gianotten, Tilburg, 1980.

Venhuis, Sjek. De hand van de decorateur, Hollands slibaardewerk 1550-1670. Noord-Hollandse archeologische publicaties, 12.

Gangelen, Hans van, Peter Kersloot, Sjek Venhuis. Hoorn des overvloeds. De bloeiperiode van het Noord-Hollands slibaardewerk (circa 1580-circa 1650). Stichting Noord-Hollands slibaardewerk Oosthuizen, Stichting uitgeverij Noord-Holland, Wormerveer, 1997.

Sluis, 2023

Henk Hendrikse

Lezing metaaldetectie

Op 12 juli hield Johan Elzinga op uitnodiging van het bestuur een lezing over metaaldetectie. Elzinga runt in Middelburg de detectorshop “Luctor et Detector”. In een vraaggesprek met Ariane deed Johan zijn verhaal en gaf hij zijn kijk op deze spannende hobby.

Metaaldetectie is een populaire hobby geworden. Het zoeken is spannend. Om de zoveel tijd verschijnt er wel een artikel in de krant over een goud- of zilverschat die een detectorzoeker heeft gevonden. Je zult maar degene zijn die het vindt...!

Lang zijn zoekers met argwaan bekeken omdat ze de gevonden voorwerpen niet aanmeldden en soms op plaatsen zochten waar ze niet mochten komen en daardoor een onderzoek verstoorden. De zoekers vormden een wereldje op zichzelf, met verenigingen, verkoopbeurzen, forums, websites en tijdschriften.

Ook de AWN-Zeeland heeft in het verleden veel last gehad van zoekers, die vooral op de slikken van de verdronken dorpen hun hobby uitoefenden. Vele lood-tinnen insignes bijvoorbeeld zijn daar door zoekers gevonden en nooit gemeld. Tijdens ons jarenlange onderzoek op het verdronken dorp Valkenisse in de Westerschelde troffen we regelmatig bij aankomst tientallen putten aan, vooral na het weekend. Wat er gevonden is zijn we nooit te weten gekomen.

Het heeft jaren geduurd voordat de gevestigde archeologische instellingen hun onderzoek gingen uitbreiden met hulp van detectoren. De vondsten wierpen nieuw licht op de gaten in onze kennis en archeologen konden weer wat bijleren. Langzaam aan drong het ook tot de zoekers door dat ze hun vondsten niet af hoefden te staan, maar wel aan moesten melden voor onderzoek. Er is een meldplicht en er moet altijd toestemming worden gevraagd aan de grondeigenaar.

De verstandhouding tussen detectorzoekers en (amateur)archeologen is inmiddels flink verbeterd.

In de Erfgoedwet van 2016 staat dat graven zonder certificaat niet is toegestaan. Zoeken mag alleen in de bovenste 30 cm, die toch al verstoord is en waar je weinig archeologische sporen zult vinden. Voor vondsten die dieper liggen geldt een opgravingsverbod omdat daar wel intacte archeologische resten aanwezig kunnen zijn. De meldplicht is in het leven geroepen omdat metaalvondsten kunnen bijdragen aan de kennis van het verleden van een vindplaats of de regio. Vooral munten kunnen vaak een datering geven die samen met de andere vondsten de kennis kan completeren. Hoe zit het nu met het eigendom van detectorvondsten? Iets wat je vindt komt in gelijke delen toe aan de grondeigenaar en de vinder. Dat geldt vooral voor een “schatvondst”, zoals de bekende vondst in 1965 van gouden munten in een preiveldje in Serooskerke (W). Bewust weggegooiden vondsten worden eigendom van de vinder. Verloren vondsten

Overgenomen uit Van Vondst tot verhaal. Archeologische vondsten in particulier bezit. Uitg.: Stichting Matrijs, 2022.

moeten worden gemeld bij de gemeente om de eigenaar de gelegenheid te geven zijn eigendom te claimen. Niet overal mag je zoeken met een detector. In sommige gemeenten geldt een verbod. Zoeken op een

archeologisch monument is sowieso verboden; zo geldt er een verbod op zoeken bij het verdronken dorp Valkenisse in de Westerschelde. Nog veel meer aspecten van het zoeken met een detector kwamen ter

sprake in de lezing van Johan. Hij heeft enkele filmpjes gemaakt om de werking van het instrument duidelijk te maken, want hij geeft ook workshops, cursussen, kinderactiviteiten en wordt ook op scholen gevraagd. Hij legt er de nadruk op dat de regels moeten worden nageleefd: toestemming vragen, niet dieper dan 30 cm graven, alles netjes achterlaten, dus putjes waarin vee de poten kan breken weer opvullen, afval meenemen, ook waardeloos spul zoals treklijpjes, lood, plastic, enz. Graaf niet bij bomen en struiken, heb respect voor de natuur. Stop direct als je munitie aantreft of menselijke resten en geef dit direct door aan de politie.

Vondstmeldingen doe je aan de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, in de praktijk is dat voor Zeeland bij Erfgoed Zeeland in Middelburg. De PAN (Portable antiquities of the Netherlands) is een database die voor vondsten wordt gebruikt. PAN geeft weer vondsten door aan NUMIS, die de muntterminatie verzorgt. Vondstmeldingen zijn alleen opvraagbaar door professionals.

In België is de wetgeving weer anders en omdat Zeeland aan België grenst is het gemakkelijk ook eens over de grens te gaan zoeken. In België doe je aan archeologie als je zoekt naar oude voorwerpen tot en met 1946. Zoekers moeten een officiële erkenning hebben van het agentschap Onroerend Erfgoed. Ze moeten aan een aantal regels voldoen waarvan de meeste dezelfde zijn als in ons land: toestemming vragen, een legitimatiekaart

tonen, niet dieper dan 30 cm. graven, stoppen als je munitie of menselijke resten aantreft, niet op beschermde archeologische sites, onderzoeksterreinen en militaire domeinen zoeken en direct al je vondsten online melden. Bij overtreding wordt de zoeker geschorst of zijn erkenning wordt permanent ingetrokken. Geldboetes en gevangenisstraf dreigen aan de horizon! In Vlaanderen mag je wel magneetvissen, in Nederland niet.

Er bestaat ook zo iets als de ‘goede huisvaderplicht’: De “Code van Goede Praktijk”. Deze geeft richtlijnen voor het beheer van je vondsten, zoals: archeologische ensembles als geheel bewaren, je vondsten identificeren, nummeren en verpakken. Informeer je van te voren als je je vondsten wil reinigen. Als je vondsten veranderen van eigenaar of plaats, ook naar het buitenland, moet je dit laten weten aan Onroerend Erfgoed en als laatste: je vondsten moeten steeds beschikbaar zijn voor wetenschappelijk onderzoek.

Helaas waren er maar 11 toehoorders deze avond, misschien waren vele AWN’ers al met vakantie. Er zijn plannen Johan na de vakantie nogmaals uit te nodigen.

Als u meer wilt weten over dit onderwerp kijkt u dan nog eens in “Van vondst tot verhaal. Archeologische vondsten in particulier bezit”, een uitgave die in 2022 gerealiseerd werd door de PAN i.s.m. de AWN.

Leida G.

Spelen en Spijzen op **Terra Maris 2023**

Het kostte dit jaar enige moeite om voldoende AWN'ers te vinden om de middeleeuwse wijze van zoutzieden mogelijk te maken. De laatste dinsdag in augustus moest helaas worden afgezegd omdat er niemand beschikbaar was, want er zijn minimaal 3 mensen nodig om de kraam en de activiteit te 'bemensen'.

Al vele jaren doet de AWN mee aan het middeleeuwse festijn in de tuin bij kasteel Westhove. In een herbergachtige sfeer genieten jong en oud van muziek, drankjes, middeleeuwse spelletjes en van de geur van enkele houtvuren, waarbij een grote kookpot met pruttelende soep je doet watertanden en waar je, als de soep te flauw is, terecht kan bij de zoutzieders een eindje verder op. Er lopen ook allerlei 'middeleeuwse' figuren rond tot vermaak van het publiek.

Hieronder een persoonlijke indruk van 'houthakker' Ton Ruigrok.

Tja, daar sta je dan, verkleed als 'middeleeuwer', hoe moet je je gedragen? Nou, middeleeuws dus. Begeef je onder de mensen en laat alles op je inwerken.

Die heks, daar moet je bij uit de buurt blijven, ze kan je betoveren! En die 'piskijker' met zijn glas en zijn mooie

praatjes, felgekleurde drankjes en smeerseltjes moet je wantrouwen. Toch zijn er mensen die hem geloven. En de monnik in zijn grijze pij, hij wil je bekeren tot het christendom. Een nar houdt iedereen voor de gek, dat is lachen!

Alle voedsel dat je krijgt aangeboden kun je in je mond stoppen. De mosterdsoep smaakt dan ook prima! De stokbroodjes - het brooddeeg gewikkeld om een stok en gevuld met

*Hoofd-zoutzieder Leo den Heijer controleert nauwgezet één van de vuren.
Foto: Niek Beeke.*

jam - smaken naar meer want ze zijn nog warm.

En dan is er de vuurspuwer, het lijkt wel of hij een cursus geeft voor jonge vuurspuwende draakjes! Zwaardvechters gaan elkaar te lijf en het mottekasteel wordt onder veel geschreeuw en gekrijs bestormd en veroverd, ondanks de regen van met zaagsel gevulde zakjes.

De jeugd kan zich vermaken met boogschieten, bot vangen, boomschijf lopen en ringsteken.

En je kunt je gratis laten steken door een honingbij, het gif schijnt volgens de piskijker goed te zijn tegen allerlei ziekten. Een Rodekruis vrijwilliger lenigt de ergste pijn...

Na deze indruk van wat er op het terrein te zien en te doen is, gaan we zelf aan het werk.

De tafel van onze kraam staat vol met allerlei spullen waarmee we laten zien hoe zout gewonnen kan worden uit zout veen: brokken nat zout veen, gedroogd zout veen, veenas, een emmer zeewater, een mengsel van zoute veenas en zeewater waarin een rauw ei moet blijven drijven - dan pas is het zoutgehalte voldoende om zout te zien - , schaalpjes met eerder gewonnen zout om te proeven, foto's, scheplepels en folders van de AWN. Een eindje verder staat een grote platte pan op het vuur waarin de as vermengd met het zoute water staat te 'zieden'. Het vuil moet er steeds afgeschept worden en op het eind blijft er een klein laagje witte zoutkristallen over. Ieder mag het proeven.

..... en het mottekasteel wordt onder veel geschreeuw en gekrijs door de drie musketiers bestormd en veroverd.....

In een andere platte pan wordt gedroogd zout veen verast, het mag niet verbranden. Voor de beide pannen is best veel stookhout nodig en het vuur moet ook op middeleeuwse wijze worden aangemaakt, dus niet met lucifers. Als het regent valt dat niet mee en de laatste keer moest er een gasaansteker aan te pas komen omdat het publiek al stond te wachten. Later vraagt een meisje of ze ook mee mag doen en helpen. Eén van de 'keetwijven' neemt haar mee naar de

kostuumruimte en even later zijn ze weer terug, het meisje nu ook in middeleeuwse kledij. Ze wordt ingezet om turf te stampen. Ze zucht dat het zwaar is en of dat nou moet. Ja, kinderen moesten ook werken in de middeleeuwen. De vegen houtskool in haar gezicht maken het tafereel compleet.

Inmiddels heeft de houthakker een berg gekloofd hout geproduceerd. Het wachten is op meer hout en in de tussentijd houdt hij zich bezig met het schaven aan een houten schep, die gebruikt wordt bij het darinck delven. Na een paar uur, als de eerste zoutpan een laagje 'wit goud' laat zien, zijn we allemaal doorrookt, vuil en bezweet.

We krijgen er honger van. Boven een rooster, opgehangen aan een houten driepoot, warmen we onze Franse quiche Lorraine op. De tomaat, ui en twee soorten kaas zijn toch echt 2023! Maar lekker is het wel.

Ton Ruigrok.

Zonnig zoutzieden

Op 1 augustus was ondergetekende in de rol van manusje van alles aanwezig op het jaarlijkse "Spelen en Spijzen" festijn, dat evenals voorgaande jaren door Natuurhistorisch museum Terra Maris werd georganiseerd. Het terrein achter het museum was het toneel van allerlei "middeleeuwse activiteiten" waarbij uiteraard onze demonstratie zoutzieden niet ontbrak. Inmiddels heeft de AWN al de nodige ervaring hierin vanwege de vraag naar demonstraties op diverse plaatsen in het land, o.a. in het Archeon in Alphen aan de Rijn. Ook was tijdens het festijn te zien hoe enkele van onze leden een houten schep maakten. Het eerste wat mij (natuurlijk) op viel, was het bijzonder mooie (en droge) weer, omdat het zowel de dag er voor als er na veel regende. Rondom het mottekasteel op de vliedberg was er weer van alles te doen. Bezoekers konden mosterd maken, een amulet kleien, speergooien, boogschieten en er was een stormbaan. Om het middeleeuwse karakter te benadrukken, liepen er verschillende figuranten rond: een kasteelheer en een jonkvrouw, een heks, kruidenvrouw, kwakzalver, monnik en een waarzegster.

Tevens werd er muziek ten gehore gebracht door het gezelschap "Slag ende stoot" en was er een spectaculair optreden van een vuurspuwer.

Ook dit jaar was de AWN uitgenodigd om te laten zien hoe in de middeleeuwen zout uit zout veen werd gewonnen. Daartoe hadden we de beschikking gekregen over een kraam zodat we het hele zoutwinningsproces op educatieve wijze konden laten zien, onder andere met behulp van foto's en met voorstellingen van de verschillende stadia van het proces in verschillende glazen potten: nat en droog veen, ver-ast veen, gezeefde as, zeewater, pekkel, en tenslotte het eindproduct van het proces: het zout. Een team van 3 à 4 AWN-vrijwilligers stond diverse dinsdagmiddagen klaar om handen en voeten te geven aan dit zoutwinningsproces.

Tussen 14.00 en 16.00 uur werden de eerste voorbereidingen getroffen om de vuren te kunnen aansteken en de kraam in te richten. Uiteraard waren wij gehuld in bijpassende "middeleeuwse kledij". Nog tijdens het inrichten van de kraam kwamen de eerste bezoekers al langs gewandeld en toonden zich erg

*Hiernaast rechts-boven:
Een overzicht van het terrein met op de achtergrond het mottekasteel.*

*Hiernaast:
Onze kraam onder de hoede van Eefje.*

geïnteresseerd. Aan de hand van de in de kraam uitgestalde grondstoffen, halfproducten en diverse demonstratiematerialen werd het middeleeuwse zoutproductieproces aan het publiek uitgelegd.

In een grote pan stond het droge zoute veen te verassen en in een andere pan stond de pekkel te zieden en het zout te kristalliseren.

Wij hadden zeer regelmatig aanloop bij onze kraam en zoals voorgaande jaren waren er ook dit keer veel Duitse toeristen aanwezig.

Wat mij betreft mogen we terugkijken op een geslaagde publieksactiviteit waarvoor weer veel belangstelling was!

Niek Beeke.

Kopij Zuidwesterheem

Graag vraag ik even uw aandacht voor het volgende.

Om misverstanden en teleurstellingen bij het aanleveren van kopij voor ons papieren informatiebulletin Zuidwesterheem te voorkomen, geef ik u graag de volgende aanwijzingen.

TEKSTEN

Teksten kunnen in elk format worden aangeleverd: *.txt, *.rtf, *.doc, *.docx enzovoort.

Het lettertype en de grootte hiervan speelt in principe geen rol. Zuidwesterheem kent namelijk een eigen opmaakprofiel. Dit wordt gehanteerd om het geheel er zo uniform mogelijk uit te laten zien.

Natuurlijk probeer ik zoveel als mogelijk de door u gebruikte opmaak over te nemen. De mogelijkheden daartoe zijn echter niet onuitputtelijk. Omdat de tekstkolommen in Zuidwesterheem relatief smal zijn, zijn inspringingen (bijvoorbeeld bij opsommingen) niet zo handig. Lange kopjes boven alinea's en paragrafen maken de tekst eerder onleesbaarder dan leesbaarder.

In sommige gevallen worden deze (uiteraard in overleg met de auteur) ingekort.

Teksten met voetnoten en / of eindnoten kunnen helaas niet in behandeling genomen worden.

Dit komt omdat het softwareprogramma waarmee Zuidwesterheem wordt opgemaakt (Microsoft Publisher) het fenomeen voetnoten en / of eindnoten niet kent.

De voetnoot- en eindnootverwijzingen in de tekst worden namelijk niet als zodanig herkend. Ook vervalt hiermee de relatie tussen voetnoot- en eindnootverwijzing en de bijbehorende verklarende tekst.

Tabellen, grafieken, diagrammen, illustraties, afbeeldingen, e.d. met daarin voorkomende teksten mogen geen originele breedte hebben die groter is dan 13 cm. Tabellen, grafieken, diagrammen e.d. die uitvergroot worden aangeboden, worden daarna

door mij toch weer verschaald tot een breedte van 13 cm met alle gevolgen van dien. In dat laatste geval is de tekstgrootte in Zuidwesterheem vaak (veel) kleiner dan het origineel en daardoor onleesbaarder dan de originele tekstgrootte in de tabel, grafiek e.d.

Indien tabellen worden gebruikt, dan bij voorkeur deze in Word aanmaken of converteren naar Word.

AFBEELDINGEN

Afbeeldingen, illustraties, foto's e.d. die bij een bepaalde tekst behoren, kunnen alleen maar verwerkt worden als zij separaat worden aangeboden. Dus NIET als zij voorkomen als ingesloten bestanden in Word, Excel, Outlook, Powerpoint enzovoort.

Foto's uitsluitend als originele bestanden vanaf de geheugenkaart van de fotocamera, liefst RAW bestanden, anders TIFF of JPG. Minimale eis voor een liggende foto: 3033 x 2022 px en voor een staande foto: 1460 x 2190 px

Foto's die gemaakt zijn met een smartphone en/of een tablet zijn voorname-lijk geschikt voor weergave op een beeldscherm en dus niet voor drukwerk. Alleen al de grote hoeveelheden ruis en verlies van scherpte en detail bij niet natuurlijk licht maken overduidelijk dat smartphones en tablets niet ontworpen zijn om er foto's mee te maken.

Scans met een gescande resolutie van minimaal 300 of liever 600 dpi en als TIFF of PNG bestand.

Ingeval scans in zwart/wit en/of grijs-tinten deze toch inscannen als kleu-renafbeelding m.b.t. eventuele contrastcorrectie (via de kleurkanalen).

Zelfgemaakte afbeeldingen, illustraties e.d. het liefst aanleveren als ge-vectoriseerd bestand, dus niet als rasterafbeelding of bitmap (BMP). Een vectorafbeelding is een grafische voorstelling met behulp van eenvoudige meetkundige begrippen zoals punten, lijnen, krommen, polygonen e.d., die alle met wiskundige vergelijkingen beschreven worden.

Het nadeel van een rasterafbeelding of bitmap is namelijk dat bij het vergroten de afzonderlijke pixels zichtbaar zullen worden.

Gevectoriseerde tekenbestanden kunnen daarentegen verliesloos worden verschaald, bitmaps dus niet.

Let op: tekeningen, afbeeldingen en andere illustraties die worden opgeslagen in JPG, JPEG en GIF zijn net zo goed bitmaps!

Enkele softwareprogramma's waarmee vectorbestanden gemaakt kunnen worden, zijn: Adobe Photoshop, Adobe Illustrator, Adobe Fireworks en AutoCAD.

Niek Beeke.

ADRESSEN BESTUUR AAWN-ZEELAND OLOFON

a. Voorzitter:

A.F.J. (Alex) Groosman
Plaatweg 1
4524 KK Sluis
06-51409935
alex@groosman.org

b. Secretaris:

Vacant
Contactpersoon secretariaat:
N. (Niek) Beeke

c. Penningmeester:

N. (Niek) Beeke
Rotterdamsekaai 65 a
4331 GN Middelburg
tel.: 0118-639040
niekbeek@xs4all.nl

d. Lid:

A.D.C. (Ariane) Lafort-de Lepper
Seispark 10
4334 AZ Middelburg
06-46158482
robariane@hotmail.com

e. Lid:

T. (Ton) Ruigrok
tonruigrok@gmail.com

*Kopij voor de volgende Zuidwester-
heem kunt u tot 19 november inleve-
ren bij de leden van het bestuur. Bij
voorbaat dank voor uw bijdrage!*

Ere-voorzitters van onze vereniging:

J. van Hinte † en J. van den Berg †

Redactie: Leida Goldschmitz (eindredactie) en Niek Beeke.

Zuidwesterheem is de kwartaaluitgave van de AAWN-afd. Zeeland, een blad voor en door leden van de afdeling en andere geïnteresseerden.

De auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van de artikelen. Het bestuur behoudt zich het recht voor om ingezonden artikelen te weigeren of in te korten, dit uiteraard in overleg met de auteur.

